

**ข้อเสนอใหม่ของการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก
ในมุมมองของรัฐ: บทวิพากษ์โครงการระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC)
ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง¹**

**THE NEW STATE'S PROPOSALS ON INDUSTRIAL DEVELOPMENT
IN EASTERN SEABOARD AREA: A CRITIQUE OF POLITICAL ECONOMY
APPROACH ON EASTERN ECONOMIC CORRIDOR PROJECT (EEC)**

จिरายูท สีม่วง*

Jirayoot Seemung

บทคัดย่อ

ภายหลังการใช้แผนพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในปี 2524 ส่งผลให้ภาคตะวันออกกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อยกระดับประเทศสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ตลอดช่วงเวลาของพัฒนาการทางอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคตะวันออกแม้ว่าด้านหนึ่งจะสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้พื้นที่อย่างมากแต่ในทางกลับกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมเป็นอย่างมากเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่ข้อเสนอต่าง ๆ ของรัฐในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนารวมถึงการแก้ไขปัญหาผลกระทบ ซึ่งข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมชุดใหม่ภายใต้โครงการระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออก นั้นพบว่ารัฐยังคงต้องการให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไปภายใต้ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาใหม่เพื่อเพิ่มศักยภาพของยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากนี้รัฐยังมีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่ตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อเป็นการปิดจุดอ่อนของแผนพัฒนาที่ผ่านมาแต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอดังกล่าวเป็นเพียงส่วนประกอบของการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้นเนื่องจากข้อเสนอการพัฒนาชุดใหม่นี้ยังคงเป็นข้อเสนอการพัฒนาที่มาจากส่วนกลางและขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ซ้ำร้ายยังเป็นการผลิตซ้ำปัญหาเหมือนเช่นดังที่เคยเกิดขึ้น

คำสำคัญ : ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรม, โครงการระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออก , บทบาทรัฐ, เศรษฐศาสตร์การเมือง

¹ บทความชิ้นนี้ปรับปรุงจากงานวิจัย เรื่อง “ทางเลือกการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในมุมมองของรัฐ เอกชนและภาคประชาชน” ได้รับงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ 2559 มหาวิทยาลัยบูรพา ผ่านสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ABSTRACT

After launching “The industrial development plan” in 1981, Eastern area of Thailand has become a strategic area of domestic economic development (relating to the National Growth Strategy-NGS) which aims to promote Thailand to be an industrial country. During the processes of development, advantages and problems (especially social and environmental problems) have always been occurred leading the decision of state on dealing with those effects by launching several states’ adjustment plans. Obviously, following the NGS, the recent plan keeps focusing on industrial improvement but there are some points in this version that present the state’s objectives on solving effects of industrial development and sealing some weaken points from the previous version. However, such an idea is not recognized as importance since the origin of recent recommendation is center base and also lack of participation from local stakeholders. By these reasons, the state’s proposal is still unable to resolve side effects of development and sometime repeat itself with problems as the past.

Keywords: Industrial Development Proposals, Eastern Economic Corridor, Roles of State, Political Economy

บทนำ

พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด ในปัจจุบันถือเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งเป็นผลผลิตจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 2520 ภายหลังจากรัฐบาลภายใต้การนำของ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่โดยได้เลือกพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นพื้นที่เป้าหมาย ปัจจัยสำคัญได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ซึ่งไม่ไกลจากกรุงเทพฯ, มีสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างท่าเรือน้ำลึก, สามารถจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมและที่สำคัญที่สุด คือ มีการค้นพบก๊าซธรรมชาติบริเวณอ่าวไทยที่จะใช้เป็นเชื้อเพลิงและวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ผนวกกับบริบทในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดแรงกระตุ้นจากภายนอกอันเป็นผลมาจากการเข้ามาของกลุ่มทุนข้ามชาติจากประเทศญี่ปุ่น เนื่องมาจากในขณะนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายปรับโครงสร้างทางด้านอุตสาหกรรมซึ่งหันไปให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีและวิชาการหนาแน่น (Technology and Knowledge Intensive Industry) และอุตสาหกรรมที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมแทนที่การพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบเดิมที่มีข้อจำกัดในด้านที่ตั้งอุตสาหกรรมและมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความจำเป็นต้องพึ่งพาวัตถุดิบและทรัพยากรจากต่างประเทศเนื่องจากค่าเงินเยน (¥) แข็งตัวอันเป็นผลมาจากข้อตกลงพลาซ่า (Plaza Accord) ทำให้สินค้าญี่ปุ่นมีราคาแพงในตลาด ดังนั้นญี่ปุ่นจึงมีแนวคิดที่จะย้ายฐานการผลิตไปสู่แหล่งผลิตที่มีแรงงานราคาถูก มีวัตถุดิบจำนวนมาก จากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในดังกล่าวก่อให้เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ผลจากการขับเคลื่อนโครงการฯ

ทำให้พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกกลายเป็นภูมิภาคแรกของประเทศไทยที่ก้าวเข้าสู่การพัฒนาแบบทุนนิยมที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นจักรกลในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (Engine of Growth)²

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ของการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกจะพบว่ารัฐบาลพยายามผนวกเศรษฐกิจของพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ในระบบทุนนิยมโลกโดยวางยุทธศาสตร์ให้พื้นที่ในจังหวัดชายฝั่งตะวันออกเป็นศูนย์กลางทางด้านอุตสาหกรรมและการผลิตที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมหลายประเภท อันได้แก่

- จังหวัดชลบุรี มีการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมอมตะนครสู่พื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราหรือการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่ 3 เพื่อรองรับ/ เชื่อมต่อการเกิดขึ้นของท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมทวายในประเทศพม่าและการขยายตัวของการผลิตภาคอุตสาหกรรมสู่พื้นที่ตอนในของจังหวัดทั้งในพื้นที่อำเภอศรีราชา อำเภอบางพลีและอำเภอบางละมุง

- จังหวัดระยองพื้นที่มาบตาพุดถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของแผนพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 3 (พ.ศ. 2547 - 2561) และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเข้าสู่พื้นที่ตอนในของจังหวัดระยองทั้งในส่วนของอำเภอบ้านค่ายและอำเภอนิคมพัฒนา

- จังหวัดจันทบุรี พื้นที่ในตำบลหนองซิม ตำบลเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรีที่ครั้งหนึ่งถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งของโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กในประเทศไทย

- จังหวัดตราด ในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่ ตำบลไม้รูดและตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ถูกกำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด โดยพื้นที่ดังกล่าวเดิมเป็นพื้นที่ที่กระทรวงพลังงานเลือกให้เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์

ผลลัพธ์ของการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ด้านหนึ่งได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและนำมาซึ่งความเจริญทางด้านวัตถุทั้งสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ อันเป็นผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัยคนละคนมากขึ้น จากข้อมูลของภาครัฐทำให้เห็นภาพความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจในภูมิภาคแห่งนี้ที่มีอัตราความเติบโตแบบก้าวกระโดดเมื่อพิจารณาจากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) หรือตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดเฉลี่ยต่อหัว (Gross Provincial Product: GPP per Capita)³ แต่ในอีกด้านหนึ่งการพัฒนาดังกล่าวก็ส่งผลกระทบต่อด้านลบเช่นกัน ถ้าหากพิจารณาลงลึกในรายละเอียดจะพบว่า ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ การเติบโตที่อยู่บนฐานตัวเลขเศรษฐกิจเหล่านี้กลับส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของมวลมนุษย์คนเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้นในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่ได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในทางตรงกันข้ามผู้คนที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พัฒนาหรือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจกลับต้องกลายเป็นผู้แบกรับและเผชิญปัญหาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและ

² ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. ความไม่เป็นธรรมทางด้านสุขภาพกับการปฏิรูประบบทุนนิยม: กรณีศึกษาโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2555. หน้า 1-3 ; กฤษ เพิ่มทันจิตต์ และสุธี ประศาสน์เศรษฐ. พื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออกกับการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคและการพัฒนาแบบพึ่งพาของระบบเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2530. หน้า 95-96.

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณ. กรุงเทพฯ พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. หน้า 7,30.

สังคมหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันผลจากการพัฒนายาก็ได้นำมาซึ่งปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาผังเมืองที่เอื้อต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมแต่ไม่เอื้อต่อการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การขาดแคลนพื้นที่กันชนระหว่างเขตอุตสาหกรรม - เขตที่พักอาศัย - เขตเกษตรกรรม ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหามลภาวะเป็นพิษ การลักลอบทิ้งกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม รวมถึงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลอันเป็นผลมาจากการถมทะเลทำท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น

สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ รวมถึงความวิตกกังวลถึงผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นนี้ได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวของหลากหลายกลุ่มภาคประชาชนในพื้นที่ อาทิ การเคลื่อนไหวของชาวบ้านมาบตาพุดเพื่อคัดค้านการก่อสร้างและขยายโรงงานอุตสาหกรรม, การเคลื่อนไหวชาวบ้านในอำเภอบ้านค่ายที่ออกมาคัดค้านการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมไออาร์พีซี เช่นเดียวกันกับการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ของชาวบ้านในจังหวัดจันทบุรี รวมทั้งการต่อต้านโครงการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ของชาวบ้านในจังหวัดตราด เป็นต้น

การเคลื่อนไหวดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งเกิดข้อเสนอที่เปรียบเทียบทางเลือกในการพัฒนาอุตสาหกรรมในหลายมิติ เช่น ภาคประชาชนบางกลุ่มเห็นว่าควรหยุดการสร้างและขยายอุตสาหกรรมเพราะสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมไม่มีศักยภาพและความสามารถเพียงพอ (Insufficient Capacity) ที่จะรองรับมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือพื้นที่ที่จะมีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ไม่มีความเหมาะสม ขณะที่ข้อเสนอจากภาคประชาชนบางกลุ่มกลับเห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม และบางกลุ่มก็เห็นว่าควรมีการจัด/ แบ่งแยกพื้นที่ (Zonings) ให้ชัดเจนระหว่างเขตนิคมอุตสาหกรรมและเขตที่พักอาศัย ความไม่เป็นเอกภาพของข้อเสนอที่มาจากภาคประชาชนครั้งนี้นำไปสู่ความขัดแย้งกันเองของภาคประชาชนบนพื้นฐานและอุดมการณ์การพัฒนาที่แตกต่างกัน กระทั่งทำให้ที่ผ่านมาข้อเสนอเหล่านี้ไม่ได้รับการตอบรับจากภาครัฐอย่างที่เราควรจะเป็น

การเคลื่อนไหวของชาวบ้านหลายกลุ่มในหลายพื้นที่เช่นนี้ส่งผลกระทบความเชื่อมั่นและการยุทธศาสตร์พัฒนาของรัฐที่เน้นเรื่องความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจ กระทั่งเกิดการนำเสนอข้อเสนอต่างๆ ของรัฐในการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกรวมถึงข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาในรูปแบบใหม่ภายใต้บริบทอุตสาหกรรมสีเขียว (Green Industry), อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco-industry), เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Town) รวมถึงความพยายามในการสร้างเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการประชุมผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) เป็นต้น⁴

บทความชิ้นนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นการศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมในมุมมองของรัฐแต่ก็มีลักษณะการศึกษาในเชิงวิพากษ์ด้วยกล่าวคือผู้เขียนจะใช้แนวการศึกษาที่เฮอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas)

⁴ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก. 2549. หน้า 272-274.

เรียกว่าศาสตร์แห่งการตีความในเชิงวิพากษ์ (Critical Hermeneutics)⁵ เพื่อทำความเข้าใจมุมมองของรัฐไทยเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมแต่ในขณะเดียวกันก็จะวิพากษ์อุดมการณ์ (Critique of Ideology) ของการพัฒนาดังกล่าวโดยใช้แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซิส (Marxist Political Economy) โดยเนื้อหาของบทความแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมุมมองของภาครัฐ ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม ส่วนที่ 2 บทวิพากษ์ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง และส่วนสุดท้ายคือข้อเสนอต่อการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมุมมองของภาครัฐ

เมื่อวิเคราะห์ถึงข้อเสนอของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะตามระดับการประกอบอุตสาหกรรม ได้แก่ ข้อเสนอสำหรับพื้นที่ที่ยังไม่มีการประกอบการอุตสาหกรรมเข้มข้นและพื้นที่แหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น กล่าวคือ

พื้นที่ที่ยังไม่มีการประกอบการอุตสาหกรรมเข้มข้น สำหรับพื้นที่ประเภทนี้รัฐโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เสนอให้ชะลอการขยายและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและมลภาวะโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ชะลอจนกว่าจะแก้ไขปัญหามลภาวะไม่ให้เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดแล้วเสร็จ ยกเว้นในกรณีโรงงานที่จำเป็นต้องดำเนินการต่อเนื่องแต่ต้องมีการกำกับเพื่อไม่ให้เกิดปัญหามลภาวะที่จะตามมาจากการพัฒนา⁶

สำหรับข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่แหล่งอุตสาหกรรมสามารถแบ่งออกข้อเสนอได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม และมิติทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมุมมองของรัฐในมิติเศรษฐกิจ

สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมในมิติทางเศรษฐกิจนั้นหากมองบนฐานทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐยังคงต้องการให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไปแต่การขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาใหม่ ดังนั้นข้อเสนอในมิตินี้จึงเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเด็นหลักและข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) และข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมมุ่งเป้า

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมิติเศรษฐกิจที่นำเสนอโดยภาครัฐได้แก่ การกำหนดและพัฒนาให้พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเป็นพื้นที่

⁵ Jürgen Habermas. Knowledge and Human Interests. trans. Jeremy J. Shapiro. London : Heineman. 1972.

⁶ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การศึกษาเบื้องต้น ศักยภาพในการรองรับอุตสาหกรรมของพื้นที่มาบตาพุด. ม.ป.ท. 2554. หน้า 19-20.

ยุทธศาสตร์การลงทุนรองรับความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานโดยมีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนาให้เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นเขตเศรษฐกิจที่ดีที่สุดและทันสมัยที่สุดในภูมิภาคอาเซียน⁷

ปัจจัยที่สำคัญที่ให้ภาคตะวันออกได้รับการยกระดับให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ศูนย์กลางการลงทุนเป็นผลมาจากการที่ภาคตะวันออกเป็นจุดศูนย์กลางระดับโลกทั้งทางด้านการลงทุนและการท่องเที่ยว และเป็นฐานอุตสาหกรรมด้านพลังงาน รวมทั้งมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับดีไม่ว่าจะเป็นคมนาคมทางบก (ถนน) ระบบราง (รถไฟ) และการเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือที่สามารถเชื่อมโยงไปยังท่าเรือหลักทางชายฝั่งของสาธารณรัฐเมียนมา ท่าเรือสีหนุวิลล์ของราชอาณาจักรกัมพูชา และท่าเรือจันทบุรีของประเทศเวียดนาม พร้อมทั้งการขนส่งทางอากาศและธุรกิจการบิน (อู่ตะเภา) ด้วยปัจจัยสำคัญดังกล่าวส่งผลให้วันที่ 31 สิงหาคม 2559 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการโครงการพัฒนาพื้นที่พิเศษภาคตะวันออก (EEC) และแผนพัฒนาพื้นที่เชิงพาณิชย์สถานีรถไฟความเร็วสูง 4 เส้นทาง อีกทั้งยังมีการเตรียมการจัดตั้งคณะกรรมการระดับนโยบายและคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการโดยเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาออกเป็นพระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกรวมถึงการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 อีกด้วย⁸

เนื้อหาสำคัญที่บรรจุในร่างพระราชบัญญัติพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้แก่ การยกระดับจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง ให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพและประสิทธิภาพเพื่อรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายเพื่อการแข่งขันในอนาคต โดย 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (New Engine of Growth) เป็นการต่อยอด 5 อุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-curve) และการพัฒนา 5 อุตสาหกรรมอนาคต (New S-curve) สำหรับอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-curve) ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพและอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ส่วนอุตสาหกรรมใหม่ที่เรียกว่า New S-Curve 5 ประเภท โดยรัฐบาลวางแผนให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในอนาคตและเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ประเทศก้าวเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 ได้แก่ อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ อุตสาหกรรมดิจิทัล และ อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร ซึ่งเป็นการต่อยอดจาก 5 อุตสาหกรรมเดิม และภายหลังจากพระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกมีผลบังคับใช้จะมีการจัดทำผังเมืองรวม 3 จังหวัดโดยกรมโยธาธิการและผังเมืองเพื่อวางแผนการใช้ที่ดิน ซึ่งการใช้ที่ดินในเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิประโยชน์ของการเช่าที่ดินในเขตพื้นที่

⁷ มติครม. วันที่มีมติ 28/06/2559 เรื่อง โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=99320088 [4 มกราคม 2560].

⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2558. **แผนงานพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560-2564)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6381. [4 มกราคม 2560].

เขตเศรษฐกิจพิเศษ (EEC) เป็นสัญญาครั้งแรกไม่เกิน 50 ปี และขยายตัวได้ตามความตกลงอีกไม่เกิน 49 ปี เช่นเดียวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน⁹

รวมไปถึงการวางแผนรองรับการขยายตัวของเมืองที่จะเกิดขึ้นภายหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยดังจะเห็นได้จากในแผนพัฒนาดังกล่าวมีการเสนอให้มีพื้นที่ที่จะดำเนินการสร้างเมืองใหม่ รัฐได้กำหนดพื้นที่เบื้องต้น 4 พื้นที่ ได้แก่ 1.เมืองใหม่จะเชิงเทรา เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเมืองจะเชิงเทราและจังหวัดชลบุรี 2. เมืองใหม่ระยอง ตั้งเลยจากตัวเมืองระยองใกล้อำเภอบ้านค่าย 3. เมืองใหม่พัทยา ใช้พื้นที่เดียวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดไว้แล้ว 4. เมืองใหม่อุตะปะกา ตั้งห่างจากสนามบินอุตะปะกา 5 กิโลเมตร โดยรัฐคาดว่าจะสามารถรองรับประชากรเพิ่มขึ้น 5 เท่าใน 10 ปีข้างหน้า

จะเห็นได้ว่านอกจากการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแล้วรัฐยังวางแผนเสนอให้มีการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย ซึ่งก่อนหน้านี้ในปี 2558 สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมได้มีการเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมมุ่งเป้าสำหรับในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกโดยเสนอให้วางแผนอุตสาหกรรมมุ่งเป้าให้เหมาะสมกับพื้นที่ผ่านการเสนอแผนพัฒนาเชิงพื้นที่อุตสาหกรรมและแผนพัฒนาอุตสาหกรรมพลาสติกชีวภาพ โซน 7 จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจันทบุรี โดยสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายและบทบาทการพัฒนา ดังนี้¹⁰

- กำหนดให้จังหวัดระยองมีบทบาทเป็นพื้นที่พัฒนาหลัก (Main Area) ในการผลิตและศูนย์กลางการพัฒนาอุตสาหกรรมและพลาสติกเชิงชีวภาพเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านปัจจัยการผลิต การคมนาคมและระบบโลจิสติกส์

- กำหนดให้จังหวัดชลบุรีมีบทบาทเป็นพื้นที่รอง (Second Area) ซึ่งเป็นพื้นที่มีศักยภาพด้านวัตถุดิบและฐานการผลิตที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่หลักได้

- กำหนดให้กำหนดให้จังหวัดจันทบุรีมีบทบาทเป็นพื้นที่สนับสนุน และพื้นที่เชื่อมโยง (Linkage and Supporting Area) เนื่องจากมีวัตถุดิบและสามารถเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านได้ (ประเทศกัมพูชา)

2. ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในมิติเศรษฐกิจการปรับปรุงแก้ไขและเสนอให้มีมาตรการทางการคลังเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับข้อเสนอ ในมิตินี้มีแนวทางที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ก.การแก้ไขระบบการจัดเก็บภาษี เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ไม่จดทะเบียนในพื้นที่ดำเนินการผลิต ทำให้กระบวนการจัดเก็บภาษีจึงกลับไปตกอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นหลัก ส่งผลให้ในพื้นที่อุตสาหกรรมสูญเสียรายได้ในการพัฒนาจังหวัด ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวรัฐโดยคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติจึงได้เสนอให้โรงงานและภาคธุรกิจที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ต้องเสียภาษีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ดำเนินการผลิต ตลอดจนทบทวนการให้สิทธิพิเศษสำหรับโรงงานในพื้นที่ที่มีโรงงานเป็น

⁹ กระทรวงอุตสาหกรรม. (2559) ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579). ม.ป.ท. หน้า 10-12 ; การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. รายงานการศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการอุตสาหกรรม. ม.ป.ท. 2560. หน้า 1-3.

¹⁰ สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. รายงานการศึกษามบทสรุป (Final Report) โครงการศึกษาและกำหนดพื้นที่อุตสาหกรรม (Zoning) เพื่อรองรับการลงทุนของอุตสาหกรรมเป้าหมาย ในภูมิภาค: ระยะที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 1-7 : คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 2/2560 เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. (2560, 17 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 19 ง. หน้า 30-36.

จำนวนมาก และให้มีการนำระบบและมาตรการทางภาษีสิ่งแวดล้อมมาใช้ นอกจากนี้ยังเสนอให้ในการจัดสรรงบประมาณควรให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม¹¹

ข. การเสนอใช้มาตรการทางการคลังเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อเสนอของหน่วยงานรัฐโดยคณะกรรมการศึกษา สนับสนุน และติดตามผลการดำเนินงานตามข้อเสนอของคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด และสำนักงานเศรษฐกิจการคลังเพื่อให้มีการร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม พ.ศ.....¹²

ในการจัดทำกฎหมายว่าด้วยภาษีสิ่งแวดล้อมนั้น ได้วางให้มีการร่างกฎหมายขึ้นเป็น 2 ระดับ คือ ระดับพระราชบัญญัติเป็นกฎหมายแม่บทที่กำหนดกรอบการใช้ภาษีสิ่งแวดล้อมและระดับพระราชกฤษฎีกาเป็นกฎหมายระดับรองซึ่งเสนอโดยแต่ละกระทรวงที่รับผิดชอบเพื่อใช้สำหรับควบคุมมลพิษแต่ละประเภท

โดยร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อมมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้นำมาตรการการคลังมาใช้เป็นมาตรการเสริมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ก่อมลพิษลดการก่อมลพิษ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตและการบริโภคไปในทางที่ก่อมลพิษน้อยลงโดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐใช้มาตรการการคลัง เช่น ภาษี และค่าธรรมเนียมเพื่อให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการ และการเสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อนำเงินที่ได้จากการจัดเก็บเข้ากองทุนเพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์ในการรักษาสีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะซึ่งกองทุนจะมีลักษณะเป็นนิติบุคคลและมีคณะกรรมการในการบริหาร¹³

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอมาตรการอื่น ๆ ในทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ ข้อเสนอให้มีการทบทวนแนวทางในการจัดตั้งกองทุน และการใช้ประโยชน์จากเงินกองทุนที่มีการจัดตั้งโดยภาคอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้า เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้ชุมชนภายในพื้นที่เกิดความแตกแยกและขาดประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์¹⁴

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมุมมองของรัฐในมิติสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมในมิติสิ่งแวดล้อมผ่านการใช้เครื่องมือที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ภายหลังการประสบปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเฉพาะจังหวัดระยองอันเป็นผลมาสู่การปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมนำโดยการนิคมอุตสาหกรรมได้นำมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมสากลระบบ ISO 14001 มาใช้และพยายามส่งเสริมให้นิคมอุตสาหกรรม โรงงานที่อยู่ภายในการนิคมอุตสาหกรรมเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ISO 14001 ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 การนิคมอุตสาหกรรมนำเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Town) ที่มุ่งเน้นการเป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตโดยมีอุตสาหกรรม

¹¹ เดชรัต สุขกำเนิด และคณะ. มติที่ประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 4/ 2551. อนาคตระยะของเส้นทางสู่สังคมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร : คุณาไทย. 2550. หน้า 25.

¹² สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง. บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม พ.ศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.fpo.go.th/FPO/index.php?mod=Content&file=contentview&contentID=CNT0006172&categoryID=CAT0000075> . [15 ธันวาคม 2559].

¹³ ยุติ คัดการณโกล. Q&A ภาษีสิ่งแวดล้อม : แนวคิด หลักการ และกฎหมาย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 2553. มหานคร

¹⁴ เดชรัต สุขกำเนิด และคณะ. เรื่องเดียวกัน. หน้า 26

เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจหลักพร้อมกับให้ความสมดุลกับการพัฒนาทางสังคม ความเจริญของชุมชน ความเป็นอยู่ของประชาชน ลดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยพยายามให้ความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย¹⁵

การนิคมอุตสาหกรรมได้นำเสนอแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศนิคมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2553 – 2557 และ ระยะที่ 2 การขยายและต่อยอดพื้นที่ในการพัฒนา ปี พ.ศ. 2558 – 2562 ซึ่งมุ่งยกระดับให้ในปีพ.ศ. 2562 ทั่วประเทศเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศจะเริ่มตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลในระดับโรงงาน ก่อนขยายตัวไปสู่ระดับการสร้างเครือข่ายระหว่างนิคมอุตสาหกรรมระดับเมือง การเป็นเมืองอุตสาหกรรมและระดับเครือข่ายเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมได้กำหนดเกณฑ์การพัฒนาอุตสาหกรรมสู่การเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศทั้งหมด 5 มิติ 20 ด้าน ได้แก่ มิติกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม มิติสังคม และมิติการบริหารจัดการ¹⁶

ต่อมาสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ได้เสนอแนวทางดำเนินการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในระดับประเทศ โดยเสนอ 2 มาตรการหลักเพื่อกำหนดเจ้าภาพในการขับเคลื่อนและการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ให้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการบริหารจัดการเมืองนิเวศแห่งชาติ” และ “องค์กรเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” โดยมีหน้าที่กำหนดนโยบายกำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ตลอดจนเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ¹⁷

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบประเมินผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ในอดีตระบบประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพประสบปัญหาตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงการจัดการระบบและกระบวนการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรการในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีข้อเสนอให้การปรับปรุงและใช้เครื่องมือรูปแบบใหม่ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ภายหลังการประกาศใช้ระบบประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมาก็มีความพยายามในการพัฒนาระบบประเมินอย่างต่อเนื่องจนมาถึงในปี พ.ศ. 2558

¹⁵ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2556). เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ: จุดเริ่มต้นของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.ieat.go.th/eco/index.php?option=com_content&view=article&id=3:2013-09-05-19-58-03&catid=55&Itemid=120 [8 พฤศจิกายน 2559].

¹⁶ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ข้อกำหนดคุณลักษณะและเกณฑ์ตัวชี้วัดการเป็น “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ”. กรุงเทพมหานคร : การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.); สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2553). รายงานการศึกษา แนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ (Eco Industrial Town). กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555.

¹⁷ สภาปฏิรูปแห่งชาติ. วาระปฏิรูปที่ 25 : ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร : การอยู่ร่วมกัน อย่างยั่งยืนระหว่างภาคอุตสาหกรรมและชุมชน ด้วยแนวคิดเมืองนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558. หน้า 1-4.

คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในสภาพปฏิรูปแห่งชาติก็ได้เสนอวาระปฏิรูปที่ 25 ว่าด้วยการปฏิรูประบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งเสนอให้มีการปฏิรูป 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่¹⁸

ประเด็นที่ 1 ปัญหาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับนโยบาย จำเป็นต้องมีการบูรณาการสิ่งแวดล้อมสู่นโยบายโดยใช้กระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA) โดยมีแนวทางในการปฏิรูป คือ ให้บูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมสู่กระบวนการกำหนดนโยบายควบคู่กับด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้กระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์และต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมพิจารณาการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์

ประเด็นที่ 2 ปัญหาการจัดการระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการที่ต้องมีการปรับปรุงระบบการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีแนวทางในการปฏิรูป คือ

- 1) ปรับระบบการอนุญาตและควบคุมผู้มีสิทธิทำรายงานให้มีความเข้มงวดขึ้น
- 2) การปรับปรุงขั้นตอนและสร้างกรอบการพิจารณารายงานให้มีมาตรฐานและความกระชับมากขึ้น โดยการ ปฏิรูปองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการผู้ชำนาญการรวมถึงการปฏิรูปกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียเข้าไปในทุกขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- 3) เพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพิจารณารายงาน ทั้งด้านการปรับปรุงโครงสร้างองค์การด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้เหมาะสมกับปริมาณงานการพัฒนาศักยภาพบุคลากร และงบประมาณโดยเฉพาะค่าตอบแทนคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้เหมาะสมกับภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ
- 4) การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ มติคณะรัฐมนตรี แนวทาง ในด้านการจัดทำและพิจารณารายงานฯ
- 5) เพิ่มกลไก หรือช่องทางการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียให้เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น

ประเด็นที่ 3 ให้มีการพัฒนาและแก้ไขปัญหากระบวนการติดตามตรวจสอบการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Monitoring Evaluation and Auditing : ME&A) โดยเสนอแนวทางในการปฏิรูป ได้แก่

- 1) กำหนดให้มีระบบการอนุญาตผู้จัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
- 2) เพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการติดตามตรวจสอบ ทั้งทางด้านการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร จำนวนบุคลากร การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ สำหรับโครงการภาครัฐที่ต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีหากจะมีการเปลี่ยนแปลงงบประมาณให้เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามขั้นตอน

¹⁸ สภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ. วาระปฏิรูปที่ 25 : ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร : การปฏิรูประบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558. หน้า 16-27.

3) ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ แนวทางด้านการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้มีการนำผลจากการติดตามตรวจสอบไปใช้ในการพิจารณาต่ออายุใบอนุญาตโครงการหรือนำมาใช้ในการปรับปรุงมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

4) เสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามตรวจสอบโดยกำหนดประเภทโครงการที่ต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามตรวจสอบและเงินกองทุนติดตามตรวจสอบสำหรับแต่ละโครงการ รวมทั้งการประสานการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) พัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการติดตามตรวจสอบให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพตลอดเวลา

นอกจากนี้เพื่อให้การปฏิรูปประสบผลสำเร็จ สภาพัฒน์ฯ ยังได้เสนอกลไกการขับเคลื่อนการปฏิรูปสู่การปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1. การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับมาตรการในการปฏิรูปและ 2. การปรับปรุงสำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยการปรับแยกสำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมออกจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในมุมมองของรัฐในมิติสังคม

การพัฒนาในมิตินี้เป็นการแสวงหากฎเกณฑ์ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมผ่านการใช้เครื่องมือที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การใช้กลไกทางด้านผังเมือง โดยมีข้อเสนอให้มีการปรับปรุงผังเมืองรวมในพื้นที่อุตสาหกรรมใหม่ในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้¹⁹

ผังเมืองเป็นอีกหนึ่งปัญหายืดเยื้อโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดระยองส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับชุมชน เช่น ประเด็นปัญหาการทับซ้อนกันระหว่างพื้นที่อุตสาหกรรมสีม่วงและพื้นที่ชุมชน หรือประเด็นปัญหาพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ดังนั้นก่อนที่จะมีการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มเติมหน่วยงานรัฐโดยสำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงได้เสนอให้มีการปรับปรุงผังเมืองเป็นผังเมืองรวมโดยกำหนดพื้นที่ใช้สอยให้ชัดเจนและให้เทศบาลเมืองมาบตาพุดดำเนินการร่วมกับเทศบาลบ้านฉาง เทศบาลพลา เทศบาลตำบลทับมา เทศบาลตำบลเนินพระ เทศบาลตำบลมาบตาพุดที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากกรมโยธาธิการและผังเมือง

โดยมาตรการในการปรับปรุงผังเมืองรวมจะพิจารณาให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของแต่ละพื้นที่ โดยมีมาตรการที่สำคัญดังนี้

1) แยกชุมชนออกจากอุตสาหกรรม เช่น ชุมชนห้วยโป่ง ชุมชนมาบฉลุ ดอนทอง โดยกำหนดการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่ออยู่อาศัย ควบคุมความหนาแน่นของประชากรและรักษาสภาพแวดล้อมตลอดจนจัดสาธารณูปโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

¹⁹ เทศบาลเมืองมาบตาพุด 2553. รายงานฉบับสุดท้ายบริเวณอุตสาหกรรมหลักและชุมชน จังหวัดระยอง (ปรับปรุงครั้งที่ 3) ผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมหลักเทศบาลเมืองมาบตาพุด และชุมชนจังหวัดระยอง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.mtp.go.th/public/sites/default/files/_old_news/new3/C6. Pdf : วรพรรณ ชัยไพฑูรย์. บก. (2554). เวกีวิชาการเพื่อมาบตาพุด สถานการณ์มาบตาพุด : มลพิษ สุขภาพ และผังเมือง. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. หน้า 61 - 66 [15 ธันวาคม 2559].

2) ปรับลดพื้นที่อุตสาหกรรมลงกว่าร้อยละ 50 โดยปรับลดจากผังเมืองจังหวัดระยองปี พ.ศ. 2546 มีพื้นที่อุตสาหกรรม 40,000 ไร่ ในร่างผังเมืองรวม ฉบับ 2554 เหลือ 20,000 ไร่

3) ส่งเสริมให้มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมในพื้นที่อย่างเหมาะสมโดยการพัฒนากระบวนการอุปโภคบริโภคการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนสอดคล้องกับแนวนโยบายการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

4) เพิ่มพื้นที่แนวกันชนโดยรอบพื้นที่สีม่วง โดยกำหนดพื้นที่กันชนรอบนิคมอุตสาหกรรมระยะไม่น้อยกว่า 200 เมตร กำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสงวนรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมกิจกรรมการปลูกพืชพรรณเน้นให้เกิดพื้นที่สีเขียวมีความหนาแน่นต่ำ และกำหนดให้มีอัตราส่วนของที่ว่าง (พื้นที่ปราศจากอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างปกคลุม) ต่อที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 เพื่อควบคุมความหนาแน่นและไม่ให้จำนวนประชากรหนาแน่นจนเกินไป

5) เพิ่มแนวป้องกันระยะป้องกันโดยรอบในเขตนิคมอุตสาหกรรมและริมทางไม่น้อยกว่า 50 เมตร และจัดพื้นที่ว่างเป็นแนวขนานกับนิคมอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่า 20 เมตร เพื่อรักษาคุณภาพของสภาพแวดล้อม

6) เพิ่มพื้นที่ที่อยู่อาศัยชั้นและพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน นอกจากนี้ยังเสนอให้มีมาตรการอื่นๆ ในการสนับสนุนผังเมือง ได้แก่ มาตรการทางด้านเศรษฐศาสตร์จากภาครัฐเพื่อการชดเชยเยียวยาผู้ถูกกลืนสิทธิ์ เช่น มาตรการลดหย่อนภาษี ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เป็นต้น

2. ข้อเสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรพิเศษในพื้นที่อุตสาหกรรม ประกอบไปด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ

ก.การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในพื้นที่อุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อให้มีเอกภาพในการจัดการ ทั้งทางด้านการพัฒนา แก้ไข ป้องกัน และติดตามการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาผลกระทบอุตสาหกรรมมาก โดยรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนี้อาจมีลักษณะเช่นเดียวกับกรุงเทพมหานครซึ่งมีรายได้จากงบประมาณรายจ่ายประจำปี รวมทั้งมีรายได้จากภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ โดยเฉพาะการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีสิ่งแวดล้อม

สำหรับการใช้กลไกทางการเมืองเพื่อบริหารจัดการภายในพื้นที่นั้นประกอบไปด้วย 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การเสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในพื้นที่อุตสาหกรรม มาบตาพุดและบริเวณโดยรอบและการเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยข้อพิพาทอันเนื่องมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรม

การเสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในพื้นที่อุตสาหกรรม มาบตาพุดและบริเวณโดยรอบเป็นข้อเสนอของสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยจุดประสงค์เพื่อให้มีเอกภาพในการจัดการ ทั้งทางด้านการพัฒนา แก้ไข ป้องกัน และติดตามการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาผลกระทบอุตสาหกรรมมากดังเช่นในกรณีของมาบตาพุด จังหวัดระยอง ซึ่งในปัจจุบันพบว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นเอกภาพในการกำกับดูแลการพัฒนาและติดตามแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งกำลังมีปัญหารวมถึงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ไม่เพียงพอเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยจะมีลักษณะคล้ายกับกรุงเทพมหานครซึ่งมีรายได้จาก

งบประมาณรายจ่ายประจำปี รวมทั้งมีรายได้จากภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ โดยเฉพาะการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีสิ่งแวดล้อม²⁰

ข. การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยข้อพิพาท สาเหตุเนื่องจากที่ผ่านมาอำนาจนิติบัญญัติ องค์กรอิสระ องค์กรปกครองและอำนาจตุลาการไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมได้ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอให้จัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่กึ่งตุลาการ ผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการติดตาม และวินิจฉัยข้อพิพาทเพื่อทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการทำงานของส่วนราชการในพื้นที่ที่มีเขตนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ รวมทั้งทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เป็นผลสืบเนื่องจากการมีเขตนิคมอุตสาหกรรมอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในบริเวณที่ได้รับผลกระทบที่เป็นทั้งข้อพิพาทซึ่งเกิดจากการที่รัฐไม่ใช้อำนาจตามกฎหมายหรืออาจจะเป็นการใช้อำนาจทางปกครองเพื่อการตรวจสอบการดำเนินการตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการกับผู้ประกอบการ ทั้งนี้ คณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยข้อพิพาทอาจมีจำนวนสองชุด คือ คณะกรรมการติดตามติดตามตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในเขตนิคมอุตสาหกรรม และคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรม²¹ การเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยข้อพิพาทอันเนื่องมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรมเป็นข้อเสนอของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเนื่องจากอำนาจนิติบัญญัติ องค์กรอิสระ องค์กรปกครอง และอำนาจตุลาการไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมได้ จึงนำมาสู่ข้อเสนอขององค์กรที่ทำหน้าที่การใช้อำนาจกึ่งตุลาการ โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าวมีหน้าที่หลัก คือ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการทำงานของส่วนราชการ ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีเขตนิคมอุตสาหกรรมให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดนอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เป็นผลสืบเนื่องจากการมีเขตนิคมอุตสาหกรรมอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในบริเวณที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งอาจจะเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐหรืออาจจะเป็นการใช้อำนาจทางปกครองเพื่อการตรวจสอบการดำเนินการตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการกับผู้ประกอบการ

โดยคณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยข้อพิพาทแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่²²

1) คณะกรรมการติดตามติดตามตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในเขตนิคมอุตสาหกรรม ประกอบด้วย 2 ระดับ ได้แก่

- คณะกรรมการติดตามติดตามตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในเขตนิคมอุตสาหกรรม ระดับชาติ มีอำนาจวางกรอบ แนวนโยบายในการดำเนินการติดตาม การตรวจสอบการประเมินผลให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมระดับประเทศและ

²⁰ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารสรุปย่อ เรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก กรณีศึกษาจังหวัดระยอง. หน้า 6

²¹ ประชาไทย. ร่างพ.ร.บ.คณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเนื่องมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรม พ.ศ..... [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://prachatai.com/journal/2007/03/11893>. [3 ธันวาคม 2559].

²² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. แนวคิด หลักการ แนวทาง และร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการติดตามและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเนื่องมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.law.cmu.ac.th/law2011/files/88000.pdf>. [3 ธันวาคม 2559].

- คณะกรรมการติดตามติดตามตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักการธรรมาภิบาลในเขตนิคมอุตสาหกรรมระดับพื้นที่ มีอำนาจติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการระบบดำเนินการตามกฎหมายของหน่วยงานในระดับพื้นที่

2) คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรม จะประกอบด้วย คณะกรรมการ 2 ระดับ ได้แก่ คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรมระดับชาติมีอำนาจหน้าที่พิจารณา วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรมรวมถึงการวางข้อกำหนดในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นหน้าที่และคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรมระดับพื้นที่จะเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการติดตามตรวจสอบให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลโดยมีอำนาจเช่นเดียวกับคณะกรรมการในระดับชาติแต่มีขอบเขตการใช้อำนาจเฉพาะข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น

3. การใช้กลไกรัฐสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคมในพื้นที่ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ

ก. การสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนผ่านสมัชชาสุขภาพ ข้อเสนอดังกล่าวเป็นข้อเสนอของสมัชชาสุขภาพโดยเห็นว่ารัฐควรมีบทบาทให้การสนับสนุนภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวทางนโยบายโดยใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ซึ่งสมัชชาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างสมัชชาต่าง ๆ รวมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวด้านนโยบายต่าง ๆ เช่น การทำผังเมือง การควบคุมมลพิษ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเปรียบเสมือนการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม และเข้าถึงข้อมูล เสริมสร้างความรู้

โดยสมัชชาสุขภาพแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 2. สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ และ 3. สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น โดยสนับสนุนให้มีการจัดประชุมสมัชชาเฉพาะพื้นที่หรือสมัชชาเฉพาะประเด็นโดยเน้นที่คุณภาพของการจัดสมัชชาสุขภาพให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับพื้นที่อื่น และเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวด้านนโยบายต่าง ๆ ได้แก่ การทำผังเมือง เป็นควบคุมมลพิษ เพื่อจะให้ติดตามความเคลื่อนไหวของภาครัฐ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีกระบวนการมีส่วนร่วม และเข้าถึงข้อมูล เสริมสร้างความรู้²³

ข. การสร้างและพัฒนาศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนซึ่งได้รับการนำเสนอโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เนื่องจากในพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเฉพาะในจังหวัดระยองและพื้นที่มาบตาพุดมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากซึ่งในปัจจุบันข้อมูลกระจัดกระจายอยู่ที่หน่วยงานที่เข้ามาทำวิจัย การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลจะรวบรวมข้อมูลและงานวิชาการต่างและมีหน้าที่ในการช่วยสนับสนุนกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยเมื่อข้อมูลต่าง ๆ ถูกรวบรวมเป็นเอกภาพแล้วควรมีการเชื่อมโยง วิเคราะห์ นำข้อมูลมาใช้ประโยชน์และควรเผยแพร่ข้อมูลให้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์

²³ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. รู้จักและเข้าใจ : สมัชชาสุขภาพ.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nationalhealth.or.th/gettoknow-samatcha>. [3 ธันวาคม 2559].

ผ่านช่องทางสื่อสารภาคพลเมืองให้มากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของพื้นที่มาบตาพุดและสร้างพื้นที่เรียนรู้ให้กับภาคประชาชนอีกด้วย²⁴

บทวิพากษ์ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

ผลจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ผ่านมารัฐไทยประสบผลสำเร็จอย่างมากในการเพิ่มตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ภายใต้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวกลับก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบตามมาอย่างมากในมิติสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้และปัญหาสังคมเนื่องจากพัฒนาอุตสาหกรรมในโครงการชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่ผ่านมามีลักษณะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ถูกบังคับให้เกิด (Forced Industrialization) จากส่วนกลางโดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาแต่อย่างใด การพัฒนาอุตสาหกรรมมิได้พัฒนาจากฐานของอุตสาหกรรมในพื้นที่หากแต่เป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพิงเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศทำให้อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นเป็นอุตสาหกรรมแบบพึ่งพิงจากภายนอก นอกจากนี้การที่รัฐต้องการดึงดูดการลงทุนส่งผลให้รัฐจำเป็นต้องมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เปิดรับอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษส่งผลกระทบต่อมิติสิ่งแวดล้อมที่ตามมา

มาจนถึงปัจจุบันหากวิเคราะห์ข้อเสนอของรัฐในมิติทางเศรษฐกิจนั้นจะพบว่ารัฐยังคงต้องการให้มีขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไปภายใต้ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Strategy) สาเหตุมาจากความต้องการในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่ยังไม่สามารถขยายตัว ได้แก่ ปัญหาการติดกับดักการเป็นประเทศรายได้ปานกลางและช่องว่างทางรายได้ รวมไปถึงการแสวงหาความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลผ่านมิติเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์การเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นก็คือยุทธศาสตร์การสนับสนุนการสะสมทุนตั้งนั้นจึงถือได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาในโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ก็ยังคงเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนนิยม (Capitalist Development) ที่สืบเนื่องจากการพัฒนาทุนนิยมในช่วงโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Seaboard Development Program (ESB) นั้นเอง แต่เป็นการยกระดับการพัฒนาทุนนิยมขึ้นมาจากเดิม (Industrial Deepening)²⁵ หากวิเคราะห์ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้วการพัฒนาโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงพลังการผลิต (Productive Force) โดยยังคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations of Production) ในการผลิตแบบเดิม เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในการใช้เทคโนโลยีแต่กลุ่มและชนชั้นที่กุมอำนาจก็ยังคงเป็นแบบแผนเดิม เป็นต้น หรือเรียกได้ว่าเป็น “เหล้าเก่าในขวดใหม่” นั้นเอง กล่าวคือ

ในด้านพลังการผลิตจะพบว่ายุทธศาสตร์ของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) มีการเปลี่ยนแปลงและยกระดับพลังการผลิตให้ทันสมัยขึ้น (Modernization) ในเชิงรูปแบบ คือ การใช้

²⁴ สำนักข่าว สสส. สสส.เดินเครื่องตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อม สุขภาพพื้นที่มาบตาพุด. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://www.nationalhealth.or.th/gettoknow-samatchawwww.thaihealth.or.th/Content/23044->. [6 มีนาคม 2560].

สสส.เดินเครื่องตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อม สุขภาพพื้นที่มาบตาพุด .html ; MGR Online. (2553) . มาบตาพุดตั้งศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อม ภาค ปชช.เดินหน้าอุทธรณ์คดี 76 โครงการต่อ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/QoI/ViewNews.aspx?NewsID=9530000124833>. [6 มีนาคม 2560].

²⁵ Guillermo O'Donnell. **Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism: Studies in South**

American Politics. Institute of International Studies, University of California. 1973.

อุตสาหกรรมที่เป็นเครื่องจักร (Machanicofacturing) แทนที่อุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing) และเพิ่มการใช้อุตสาหกรรมดิจิทัล เช่น อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ เป็นต้น แต่การพัฒนาพลังการผลิตให้ทันสมัยดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบบในการพัฒนาดังนั้นจึงยังคงไว้ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจและชนชั้นที่มีอยู่เดิมในการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยคือโครงสร้างชนชั้นนำที่ประกอบด้วยพันธมิตรสามเส้า (Triple Alliance)²⁶ ระหว่างรัฐไทย ทุนข้ามชาติและทุนไทย เช่น รัฐไทยภายใต้การนำของรัฐบาลทหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ทุนญี่ปุ่นและทุนซีพี เป็นต้น เราจะพบได้จากความพยายามของรัฐที่ต้องการจูงใจนักลงทุนจากต่างประเทศให้เข้ามาลงทุนเพิ่มโดยการวางบทบาทตัวเองเป็นผู้ลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ ด้านคมนาคมขนส่ง ด้านพลังงาน ด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่างๆ รวมถึงการออกนโยบายเพื่อส่งเสริมการลงทุนและการอำนวยความสะดวกในการลงทุนจากต่างประเทศโดยการกำหนดสิทธิพิเศษต่างๆ เช่น การเช่าที่ดินเป็นเวลารวม 99 ปี กลุ่มทุนที่ได้รับประโยชน์ยังคงเป็นกลุ่มทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มทุนจากประเทศญี่ปุ่น กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าวแต่กลับผลักภาระเรื่องสาธารณูปโภคให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้การพัฒนาโดยให้สิทธิประโยชน์แก่นายทุนต่างชาติอย่างมากจะยิ่งก่อให้เกิดการพึ่งพาการลงทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอต่อการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

หากพิจารณาข้อเสนอของรัฐในโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) พบว่าข้อโดยพื้นฐานไม่ได้แตกต่างไปจากทิศทางการพัฒนาแนวนโยบายในรูปแบบโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (ESB) มากนัก นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาทุนนิยมในภาคตะวันออกตามตัวแบบมาตาฟุตเต้เดมั้นนั้นก็ได้รับการผลิตซ้ำและเหมือนดังที่เคยเกิดขึ้น คือ ปัญหาการกระจายรายได้จากการพัฒนาปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคม ตัวอย่างเช่น ในมิติของสังคมประเด็นความเหลื่อมล้ำและความยุติธรรมจากการพัฒนาเมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นได้ชัดว่าข้อเสนอของรัฐยังไม่มีมาตรการที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ในทางกลับกันกลับมีส่วนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ประเด็นเรื่องการเข้าถึงปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะที่ดินของคนในพื้นที่เพราะเมื่อมีการประกาศเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษส่งผลให้ราคาที่ดินจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้คนจนและคนชายขอบถูกกีดกันออกจากพื้นที่คนส่วนน้อยผู้ที่ได้ประโยชน์ได้แก่ นักเก็งกำไรที่ดิน และนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ หรือประเด็นคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น ปัญหาการดูแลสุขภาพของประชากรอย่างทั่วถึงอันเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจรส่งผลให้มีการพัฒนาโรงพยาบาลเพื่อการเป็นศูนย์กลางการแพทย์นานาชาติอาจส่งผลต่อความไม่เพียงพอต่อการให้บริการของประชาชนในพื้นที่ รวมไปถึงคุณภาพชีวิตแรงงานในเขตพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษก็ไม่ได้มีข้อเสนอที่ชัดเจน

มิติของสิ่งแวดล้อมประเด็นความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลในเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าการดำเนินพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกดำเนินการโดยไม่มีมาตรการที่จะจัดการกับสถานการณ์ล่วงหน้าอย่างชัดเจนและเป็นระบบ อาทิ ประเด็นปัญหาขาดแคลนน้ำ เป็นต้น

ดังนั้น ข้อเสนอในเชิงทิศทางการพัฒนาที่จะทำให้เกิดประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) นั้นควรให้ความสำคัญกับ

²⁶ Peter Evans. **Dependent Development: The Alliance of Multinational, State, and Local Capital in**

Brazil. Princeton. N.J.: Princeton University Press. 1979.

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) คือ การแสวงหาหรือพัฒนามาตรการและแนวทางเพื่อสร้างกระบวนการการอยู่ร่วมกันทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้คนในพื้นที่กับโรงงานอุตสาหกรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่ให้กับประชาชนในพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่การวางแผนเพื่อขยายหรือขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่และการมีส่วนร่วมในการ ตรวจสอบ กำกับ ติดตามการดำเนินงานของภาคอุตสาหกรรม

มาตรการเร่งด่วนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคือการทบทวนร่างกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และจัดการให้มีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในออกแบบกฎหมายใหม่ ซึ่งในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นจะต้องพิจารณาทั้งกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ

ก. กลไกในการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นกลไกภาครัฐ เช่น กระทรวง ทบวง กรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรมหาชน เป็นต้น กลไกของภาคธุรกิจเอกชน เช่น กลุ่มสหภาพการค้าและสภาอุตสาหกรรม เป็นต้น และกลไกของภาคประชาชนเช่น สภาองค์กรชุมชนตำบล สมาคมและมูลนิธิที่ทำงานสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

ข. กระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นจะต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเข้ามาอยู่ร่วม (Inclusion) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการขับเคลื่อนโครงการ อันได้แก่

1) ขั้นการรับรู้ของข้อมูลของโครงการ จำเป็นต้องให้ภาคทุกส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชนได้ เข้าใจถึงโครงการและมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางแก่สาธารณชนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่ภาครัฐและเอกชนเท่านั้น โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการถึงรายละเอียดที่จะดำเนินการรวมถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การแจ้งข้างดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่

2) ขั้นตอนแสดงความคิดเห็น ในการดำเนินการพัฒนาโครงการระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกควรมีการจัดประชาพิจารณ์ปรึกษาหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะเป็นการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมแล้วยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปเพื่อให้ทุกส่วนเกิดความเข้าใจในโครงการพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกอีกด้วย โดยที่การจัดประชาพิจารณ์หรือการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามหลักการที่ถูกต้องคือคณะกรรมการจัดทำจะต้องสรรหามาจากบุคคลที่เป็นกลาง ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและวางกติกาให้เกิดความเท่าเทียมกันในการแสดงความเห็นทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยและที่สำคัญงบประมาณที่ใช้ไม่ควรเป็นงบประมาณมาจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ เช่น งบประมาณมาจากภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดแสดงความคิดเห็นดังกล่าว

3) ขั้นตอนการอนุมัติโครงการอาจมีคณะกรรมการไตรภาคีเป็นตัวแทนของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชนและมีนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาโดยคณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่เป็นผู้อนุมัติโครงการ ร่วมกันตัดสินใจว่าควรดำเนินการอนุมัติก่อนสร้างหรือไม่อย่างไร

4) ขั้นตอนการดำเนินการควรจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินการของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในรูปแบบของคณะกรรมการไตรภาคีระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนโดยให้คณะกรรมการไตรภาคีมีอำนาจในการตรวจสอบการดำเนินการของโครงการ

และอำนาจในการสั่งปิดโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่ได้โดยอาจกำหนดเป็นมาตรการ 3 ระดับได้แก่ มาตรการขั้นตักเตือน มาตรการปิดชั่วคราวและมาตรการปิดถาวร

5) ขั้นตอนการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ประกอบไปด้วย 2 มิติ ได้แก่ ในมิติผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการจะต้องมีการชดเชยให้แก่ผู้รับภาระหรือผลกระทบอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และในมิติผลประโยชน์ก็จะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน โดยทุกภาคส่วนควรเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาโครงการ เช่น การลงทุนร่วมกัน การจัดตั้งและบริหารกองทุนชดเชยเยียวยา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุตสาหกรรม. ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579). ม.ป.ท. หน้า 10-12; การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. รายงานการศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการอุตสาหกรรม. ม.ป.ท. 2560. หน้า 1-3.
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ: จุดเริ่มต้นของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ. 2556. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.ieat.go.th/eco/index.php?option=com_content&view=article&id=3:2013-09-05-19-58-03&catid=55&Itemid=120 [8 พฤศจิกายน 2558].
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ข้อกำหนดคุณลักษณะและเกณฑ์ตัวชี้วัดการเป็น “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ”. กรุงเทพมหานคร : การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.). 2555.
- คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. รู้จักและเข้าใจ : สมัชชาสุขภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nationalhealth.or.th/gettoknow-samatcha>. [3 ธันวาคม 2559].
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. ความไม่เป็นธรรมทางด้านสุขภาพกับการปฏิรูประบบทุนนิยม : กรณีศึกษาโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2555.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมของชนชั้นนำไทยและพันธมิตร: ศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุด ในวารสาร **เศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา**, 4 (2). 2559.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก. 2549.
- เดชาต สุขกำเนิด และคณะ. อนาคตระยะของเส้นทางสู่สังคมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: คุณาไทย. 2550.
- เทศบาลเมืองมาบตาพุด. รายงานฉบับสุดท้ายบริเวณอุตสาหกรรมหลักและชุมชน จังหวัดระยอง (ปรับปรุงครั้งที่ 3) ผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมหลักเทศบาลเมืองมาบตาพุด และชุมชนจังหวัดระยอง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.mtp.go.th/public/sites/default/files/_old_news/new3/C6.Pdf. [15 ธันวาคม 2559].

มติครม. วันที่มีมติ 28/06/2559. เรื่อง โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

https://cabinet.soc.go.th/soc/Program23.jsp?top_serl=99320088. [4 มกราคม 2560].

ยุวดี คาดการณ์ไกล. Q&A ภาษีสิ่งแวดล้อม: แนวคิด หลักการ และกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). 2553.

วรวรรณ ชายไพฑูรย์. บก. เวทีวิชาการเพื่อมาบตาพุด สถานการณ์มาบตาพุด : มลพิษ สุขภาพ และผังเมือง. นนทบุรี : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2554.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. วาระปฏิรูปที่ 25 : ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร : การอยู่ร่วมกัน อย่างยั่งยืน ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและชุมชน ด้วยแนวคิดเมืองนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารสรุปย่อ เรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก กรณีศึกษาจังหวัดระยอง.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. วาระปฏิรูปที่ 25: ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร: การปฏิรูประบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558.

สำนักข่าว สสส. สสส.เดินเครื่องตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อม สุขภาพพื้นที่มาบตาพุด. 2553

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nationalhealth.or.th/gettoknow-samatchawwww.thaihealth.or.th/Content/23044->. [6 มีนาคม 2560].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนงานพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560-2564). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6381. [4 มกราคม 2560].

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การศึกษาเบื้องต้น ศักยภาพในการรองรับอุตสาหกรรมของพื้นที่มาบตาพุด. ม.ป.ท. 2554.

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง. บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.fpo.go.th/FPO/index2.php?mod=Content&file=contentview&contentID=CNT0006172&categoryID=CAT0000075>. [15 ธันวาคม 2559].

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการศึกษาและกำหนดพื้นที่อุตสาหกรรม (Zoning) เพื่อรองรับการลงทุนของอุตสาหกรรมเป้าหมาย ในภูมิภาค : ระยะที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2558.

สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานการศึกษา แนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ (Eco

Industrial Town). กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553.

MGR Online. มาบตาพุดตั้งศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อม ภาค ปชช.เดินหน้าอุทธรณ์คดี 76 โครงการต่อ.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID=9530000124833>. [6 มีนาคม 2560].

Evans P. **Dependent Development: The Alliance of Multinational, State, and Local Capital in**
Brazil. Princeton. N.J.: Princeton University Press. 1979.

Habermas, J. **Knowledge and Human Interests.** trans. Jeremy J. Shapiro. London: Heineman.
1972.

O'Donnell, G. **Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism: Studies in South American**
Politics. Institute of International Studies, University of California. 1973.